

Komentarji

Začetki likvidacije knjižne slovenske v starem kraju. —
Burbonci na delu

V poročilih iz stare domovine bomo čudne stvari, ki so se začele dogajati v slovenskih srednjih šolah. Iz slovenskih srednjih razreda gimnazij, ki so izstali 16 listov pesmi, ki so "premalo nacionalne". Na ta način je bilo zaplenjenih nekaj župančičevih in Kettejevih pesmi in vse Cankarjeve.

Dalje poročajo, da od šestega razreda v gimnazijah sploh ni več slovenskih učnih knjig, temveč samo srbske. Dijaki se s slovenske iz srbskih knjig, kar je seveda nemogoče in ko bi dijak dokončal študije, ne bo vedel slovenske niti srbohrvaščine. Dijaki so se temu uprli in energično protestirali, toda pomagalo ni nič.

V starokrajskih revijah tudi bomo ostre polemike z nekaterimi srbskimi profesorji, ki razvijajo likvidacijo knjižne slovenske, seveda indirektno. Najbolj srbski veljaki že dalj časa označujejo slovenski jezik za "dijalekt", ki ga je treba izpravičiti iz "jugoslovenske" književnosti, da ne bo motil "jugoslovensčine". Razume se, da "jugoslovensčina" je srbohrvaščina. Slovenski kmet lahko svori svoj "dijalekt", toda čisti jezik mora srbohrvaško. Gornje vrstice je treba pazno prebrati, da ne bo kdo mislil, da vesti prihajajo iz Primorja, iz Mussolinijeve dežele...

Jugoslovanski rodoljubi v Ameriki, kaj pravite? Vi, ki se želite, da z našo generacijo pride naša govorica v tej rešilnici, vi, ki kličete nebo in zemljo na pomoč, da obranitev naše knjige in pesmi na Primorskem, kaj pravite? Vi, ki se hadujete na Jugoslavijo, zakaj ni rešila primorskih rojstev in zakaj se še danes ne ga — kaj pravite?

Po vaših nazorih se to ne tiče, kajti mi smo internacionalni po vaših trditvah "izdajstvo svoje narodnosti". Po vašem mnenju mi sploh nimamo slovenske književnosti! Kako da moramo mi, internacionalci, prvi opozarjati na nevarnost, ki preti naši "lepi" književnosti? In vi molčite! —

Burbonci se niso ničesar namislili. Po večini držav Unije se zdaj strahovito prepirajo, kako bodo prodajali vino in žito, koliko davka bodo namislili na to pijačo, kolike licenčne bodo morali prodajalci plačevati itd. Le malo je držav, iz katerih je slišati zahtevo, da se v drugih odgovornih uradnikih po državnem monopolu močnih alkoholnih pijač, do katerih v Washingtonu vse tiho, kakor da se to njih ne tiče. Na drugi strani pa požrešni privatni magnatje, katerim se vse aline po masnem profitu, ne da jim jesarji, da ne sme biti v zvezi s privatno trgovino s pijačami, ne sme biti visokih licenčnih in licenc, sploh vse blažnje orjije iz predprohibične dobičke se morajo vrniti. Burbonci ne bodo nikdar ničesar namislili.

Vse kaže, da bo tako kakor v Burbonci. Koliko časa se bo njihovem — je pa drugo vprašanje. Razumeti je treba tole: vprašanje trgovine s pijačami, pa ne po privatna ali državna, je socialno vprašanje postranskega pomena. Delavsko vprašanje s tem še ne bo rešeno. Tudi temu bi bilo bolje za delavce v splošnem, da so alkoholne pijače državni ali federalni monopol kakor pa predmet prirediteljske dobičke. O tem smo razpravljali.

Let zapora za streljanje na Dolffusa
Dunaj, 19. nov.—Rudolf Der... Hitlerjevec in bivši vojak... je pred nekaj tedni streljal na

AMERIŠKI NEMCI SE BOJE PRIČATI PROTI NACIJEM

Hitlerjev terorizem sega tudi v Ameriko. Nacistično pismo o "sifilitični injekciji" in poizgu je pristno

Washington. — (FP) — Da sega Hitlerjev terorizem tudi v Ameriko, je bilo razvidno na prvi melodramski seji kongresnega pododseka za imigracijo in naturalizacijo pod vodstvom kongresnika Dicksteina iz New Yorka, ki je pričel preiskavo o hitlerski propagandi v Združenih državah.

Prva priča je bil neki misteriozni "mr. X", ki ni za javnost hotel povedati svojega imena, več drugih ameriških Nemcev, katere je pododsek pozval na zaslisanje, pa je odklonilo pričati v prisotnosti reporterjev in fotografov. Iz tega razloga, kakor tudi po nasvetu "Bele hiše", so se prvi dan, zadnji terek, vršila zaslisanja za zaprtimi vrati.

"Mr. X" je bil prva javna priča, neki ameriški Nemec, ki rekel, da je pismo iz urada "Prijateljev nove Nemčije", hitlerske organizacije v Ameriki, in naslovljeno na "Uščila" v Berlinu, pristno. V tem pismu piše neki Werner Haag, nacistični kapelnik v New Yorku in desna roka pobeglega Hitlerjevega generala Spanknoebela, svojim kolegom v Berlinu, da se strinja z idejo, da komunistom, ki so obtoženi poizga parlamenta, "dajo injekcijo sifilisa in s tem dokažejo, da se komunizma oprimejo le ljudje s sifilitično bolnimi možgani."

To pismo je najprej objavilo komunistično glasilo "Daily Worker". V njem je tudi rečeno, naj se petega obtožena Nizozemca Lubbeja iznebe s tem, da ga pri premetitvi v drugo deželo vržejo v morje.

"Mr. X" je rekel, da je primerjal presteženo pismo z drugimi pismi iz urada te nemške fašistične organizacije in da se pisava, namreč strojepis, črnilo, podpis in pečat popolnoma ujemajo in o pristojnosti pisma ni dvoma.

Iz New Yorka pa poroča Transatlantic Information Service, antinacistična časnikarska organizacija, da so Hitlerjevi agentje razpregli med ameriški Nemci že pravico mrežo terorja. Pod grožnjo, da bodo nastopili proti sorodnikom v Nemčiji, nacistični agentje iz ameriških Nemcev izsiljujejo denar za "podpiranje delavske fronte", Hitlerjeve osrednje "delavske" organizacije.

Prispevati morajo po zmogljivosti, ampak navadno ne manj kot dva do tri dolarje na mesec. Ta denar rabijo za svojo propagando v Ameriki, preostanek pa pošljejo v Nemčijo kot "darilo ameriških Nemcev." In ker nacisti ne ostanejo samo pri grožnjah, ampak te tudi izvedejo, imajo pri teroriziranju ameriških Nemcev večji uspeh.

Znano je na primer, da so z prisiljajami nastopili proti sorodnikom 22 tukajšnjih nemških antinacistov. Groze pa jim tudi osebno.

To pojasnjuje, zakaj se ameriški Nemci branijo nastopiti pred kongresnim pododsekom proti Hitlerjevemu režimu.

Mednarodna denarna vojna!

Angleško-francoski napad na Rooseveltovo valutno politiko

London, 18. nov. — Delavski Herald poroča, da sta Montagu Norman, governor Angleške državne banke in Clement Moret, governor Francoske državne banke, naredila načrt za boj, da porazita Rooseveltovo valutno politiko. Oba governorja amatrata ameriško kupčijo z zlatom za preračunan namen, poriniti Francijo z zlatnega standarda in ustvariti svetovno dolarško diktaturo, ki naj prinese svetu nov denarni sistem.

Herald tudi poroča, da ima Francija zadnje tedne veliko izgubo zlata. Okrog dve milijardi frankov v zlatu je zapustilo deželo. Izguba bi bila še večja, če ne bi bila Angleška banka zadnje dni priskočila Franciji na pomoč s tem, da je nakupila milijone frankov in na ta način nekoliko zadržala beg zlata iz Francije.

Bitka na fašističnem parniku na Donavi

Avstrijci napadli in osvojili nacistično ladjo, ki je bila polna tiskovin za propagando

Dunaj, 18. nov. — Prva bitka v neoficielni vojni med Hitlerjevo Nemčijo in dolffusaovsko Avstrijo je bila večeraj na parniku v Lincu. Zmagala je Avstrija. Parnik je priplul po Donavi iz Bavarske in je last bavarskega Lloydja. Ko je parnik pristal v Lincu, je stopila na krov avstrijska policija, ki je gledala za "kontraband". Ni se motila. Moštvo ladje se je takoj postavilo v bran policajem, tem pa so priskočili na pomoč civilisti z brega in kmalu so bili bavarski mornarji premagani. Kapitana in njegovega pomočnika so morali svezati z vrvmi in odnesti z ladje na suho. Parnik je bil poln nacističnih tiskovin za propagando v Avstriji; dalje je policija zaplenila veliko zalogo rjavih uniform in privatno pošto za nacistične agitatorje na avstrijskih tleh. Policija se je takoj podala na označene naslove, da jih aretirajo.

Avstrijska vlada je odredila, da časopise v Avstriji ne sme več poročati o nacističnih aktivnostih. Listi morajo zadržati molčati o razobešanju zastav s svastiko in o bombnih napadih.

Ameriški poslanik mora zapustiti Kuba

Kubanski predsednik zahteva njegov odpoklic

Havana, 18. nov. — Ramon Grau San Martin, začasni predsednik Kube, je naslovil na predsednika Roosevelta zahtevo, naj takoj odpokliče ameriškega poslanika Summerja Wellesa. Poslanik je obtožen, da hujska kubanske reakcionarje na revoluto proti provizorični vladi.

Kanibali požri dva francoska letalca

Pariz, 18. nov. — Dva francoska letalca, ki sta v zadnjem juniju izginila med poletom čez portugalsko Guinejo v Afriki, sta med prisiljenim pristankom v divjinah ob reki Cacheo padla v roke kanibalom, ki so ju ubili in požrli. Poročilo o tem je prišlo pariškemu "Petit Journalu" zadnje dni iz Dakarja v Afriki.

Svetovna razstava ima dobiček

Chicago. — Vodstvo razstave Stoletja napredka poroča, da je razstava prinesla šest milijonov dolarjev dobička. Vstopnina je dala nekaj čez 10 milijonov dolarjev in koncesije so prinesle okrog 34 milijonov. Stroškov je bilo nekaj čez 38 milijonov dolarjev.

UPOSLEVANJE BREZPOSELNIH ZAGNE TA TEDEN

Federalna dela za 187,000 na reliefni listi v Illinoisu se odpro danes

Washington, D. C., 18. nov. — Federalna administracija javnih del je obvestila governorja države Illinois in lokalne oblasti v Chicagu, da začne uposleevati brezposelne, ki so na reliefni listi, v ponedeljek 20. novembra. Na razpolago so dela za 187,000 delavcev v tej državi in od teh bo 80,000 uposlenih še ta teden, ostali pa do konca tega meseca.

To je del vladnega programa, ki je bil objavljen prejšnji teden in ki določa, da vlada uposi štiri milijone brezposelnih na reliefni listi pri javnih delih čez zimo. Plačani bodo iz pomožnega fonda 400 milijonov dolarjev.

Na reliefni listi v Illinoisu je danes 207,025 družin in od teh je 116,446 družin v Chicagu. Uposlebit 187,000 delavcev v državi pomeni, da se številno družin v državi na reliefni listi zniža na okrog 20,000 družin, v Chicagu pa na 12,000.

Na podlagi proračunov in načrtov, ki so jih predložili čikaški uradniki federalni vladi, potrebuje čikaško mesto približno 60 milijonov dolarjev za svoja javna dela, ki so nujna. Pri teh delih lahko uposlijo takoj 103,253 delavcev. Brezposelne sposobne ženske, ki so na reliefni listi, bodo uposlili v pisarnah za javna dela.

Federalna administracija za javna dela je naznanila, da minimalna mezda za delavce pri teh delih v Illinoisu, Wisconsinu, Indiani in Michiganu bo 50 centov na uro za težaško (labor) delo do \$1.20 na uro za izurjene delavce. Delo mora trajati ne več kot 30 ur v tednu. Najprej bodo uposlili vse one, ki imajo družine; samci pridejo zadnji na vrsto. Kakor hitro dobe ti delavci delo, bodo takoj črtani z reliefne liste in poslej se bodo morali živeti s svojim zaslužkom. To velja tudi za ženske, ki morajo skrbeti za svoje otroke ali starše.

Nova varnostna naprava za potnike v letalih

Štirje potniki, vrženi iz zraka med preizkušnjo, so srečno pripluli na tla

New York, 18. nov. — Na Rooseveltovem letališču je bila v četrtek preizkušnja z novo varnostno napravo za potnike v zraku, katero je izumel Harry P. Trusty iz Los Angelesa. Letalo s štirimi potniki — trije moški in ena ženska — in s pilotom se je dvignilo visoko v zrak in med poletom se je stena kabine v letalu odprla, potniki pa so, sedeči in pritrjeni na stoh, padli iz letala in se počasi spuščali s stoli vred na tla. Prišli so na zemljo brez vsake nevarnosti.

Varnostna naprava, katere podrobnosti še niso znane, je v stoli, ki človeka nesejo kakor parašut ali padalo. Pilot kontrolira stole in v slučaju nevarnosti samo pritise ročanj, stena se odpre in stoli z ljudmi vred padejo ven. Iznajditelj je osebno opazoval preizkušnjo.

Naciji groze s smrtjo ameriškega poslanika na Dunaju

Dunaj, 18. nov. — Ameriški poslanik Earle v Avstriji je po svojem zadnjem svarilu, naj se Avstrija čuva antisemitizma, prejel 82 anonimnih pism, v katerih mu nacija grozi s smrtjo. Poslanik ni izročil teh pism policiji in izjavlja, da se nič ne boji fanatikov.

Amerika obnovila normalne vezi z Rusijo

Formalno priznanje Sovjetske unije naznanjeno po desetdnevem razmotrivanju v Washingtonu. Roosevelt in Litvinov sta se zedinila v osmih točkah, ki so podlaga novi ameriško-ruski pogodbi. Bullitt imenovan za prvega poslanika v Moskvi

Moskva, 19. nov.—Moskovski listi so večeraj z velikim navdušenjem pozdravili priznanje sovjeto po ameriški vladi. Vsi listi so prinesli obsežno sliko Roosevelta in Litvinova na prvi strani. "Pravda," glavno glasilo ruske komunistične stranke, piše, da je to "največja zmaga" ruske revolucije do danes, "največja zmaga" sovjetske mirovne politike. Dalje piše: "Ameriški predsednik je moral premagati mnoge praznovernosti ameriške buržoazije predno je priznal Sovjetsko unijo."

Vest o priznanju je elektrizirala vso Rusijo. Ameriška kolonija v Moskvi je sinoči imela veliko proslavo tega dogodka.

Washington, D. C., 19. nov.—Ameriška vlada je bila večeraj obveščena iz Moskve, da je novi ameriški poslanik za Sovjetsko unijo W. C. Bullitt dobrodošel. Državni department je obvestil vse ameriške konzule v tujini, da priznajo sovjetsko vizo v potnih listih in stopijo v prijateljske stike s sovjetskimi konzuli. —Litvinov je večeraj konfiriral cno uro s predstavniki zakladnega departmenta glede trgovine in ameriških kreditov. Pričakuje se, da bo sovjetska vlada dobila obsežne kredite v Ameriki za plačevanje naročenega ameriškega blaga.

Washington, D. C., 18. nov. — Formalno priznanje Unije sovjetskih socialističnih republik po vladi Združenih držav je bilo naznanjeno sinoči po desetdnevem razgovorjanju med predsednikom Rooseveltom in sovjetskimi zunanjim komisarjem Litvinovom. Obenem je bila objavljena vsa korespondenca, ki je bila v omenjenih desetih dneh izmenjana med Rooseveltom in Litvinovom in katere vsebuje glavne sporne točke med Ameriko in Rusijo, ki sta jih Roosevelt in Litvinov razmotrivala in rešila. Teh točk je osem in na podlagi sporazumov glede teh točk bo osnovana nova pogodba med Združenimi državami in sovjetsko Rusijo.

Naznanjeno je bilo tudi, da je Roosevelt imenoval Williama C. Bullitta, pomožnega državnega tajnika, za prvega ameriškega poslanika v Moskvi s pogodbo, ako ga sovjetska vlada sprejme in če ga potrdi ameriški senat. Bullitt je bil ameriški delegat na ekonomski konferenci v Londonu in takrat se je prvič seznanil s Litvinovom; zdaj pa je sodeloval pri pogajanjih.

Roosevelt in Litvinov sta izmenjala enajst dokumentov, v katerih sta obravnavala sledeče točke:

Prva točka je propaganda. Sovjeti se zavežejo, da ne bodo dovolili svojim predstavnikom v Ameriki, da bi sodelovali v kakršnikoli propagandi proti vladi Združenih držav, motili na kakršenkoli način mir ali delati za spremembo ameriške vladavine; enako se zavezuje ameriška vlada, da ne bodo njeni predstavniki v Sovjetski uniji na noben način udeležni pri kakršni koli agitaciji proti sovjetski vladi. Isto velja za protiameriško propagando v Rusiji in protisovjetsko propagando v Ameriki. Nikjer pa ni omenjena tretja internacionala. Ko so reporterji kasneje vprašali Litvinova, če je sovjetska vlada in ruska komunistična stranka eno in isto, je odgovoril:

"Ruska komunistična stranka nima ničesar opraviti z Ameriko in ameriška komunistična stranka nima ničesar opraviti z Rusijo."

Druga točka se tiče svobode verskega prepričanja ameriških državljanov v Rusiji, katerim sovjetska vlada jamči, da jih ne bo motila v izvrševanju njihovih verskih dolžnosti in sploh ni zakona v Rusiji, ki bi jim to branil. V četrto točko se zavezuje sovjetska vlada, da bo dala ameriškim državljanom vso legalno zaščito in pravično obravnavo pred sodišči. Peta točka garantira Američanom, da ne bodo podvrženi sovjetskim zakonom proti ekonomski špionaži, ako iščejo "splošne ali privatne informacije" glede ekonomskih razmer v Rusiji. Šesta in sedma točka se tiče dolgov in odškodnin, ki še niso rešene; sovjetska vlada se odreče vsaki zahtevi odškodnine, izvirajoče iz ameriške vojaške ekpedicije v Sibiriji od 1918 do 1921. V osmi točki je rečeno, da bodo vsa vprašanja glede dolgov "rešena čim prej mogoče".

Glede stališča sovjetske vlade s ozir na ruske dolgove iz časov carske in Kerenkijeve vlade — to vso to javnega in privatnega dolga računajo na okrog 800 milijonov dolarjev — se ni Litvinov obveščal čisto nič. O vsem tem bodo govorili kasneje, toda Litvinov je odločno poudaril dejstvo, da sovjeti ne morejo biti odgovorni za obveznosti carske ne Kerenkijeve vlade in na temelju tega dejstva so bile sklenjene pogodbe z drugimi vladami.

Rooseveltov zadnji dokument se glasi:

"Dragi g. Litvinov! Z občutjem sreče Vam naznanjam, da je rezultat naših razgovorov ta, da je vlada Združenih držav sklenila obnoviti normalne diplomatske odnose z vlado Unije sovjetskih socialističnih republik in izmenjati poslanika. Upam, da bodo novi odnosi med našimi ljudstvi odsej vedno normalni in prijateljski in da bosta ljudstvi obeh republik vedno kooperirali v svoj vzajemni blagor in za mir sveta. Ostajam, moj dragi g. Litvinov, iskreno Vaš Franklin D. Roosevelt."

Na to pismo je Litvinov odgovoril:

"Dragi g. predsednik! Z velikim zadovoljstvom Vas obveščam, da je vlada Unije sovjetskih socialističnih republik s radostjo pripravljena obnoviti normalne diplomatske odnose z vlado Združenih držav in zamenjati poslanika. Tudi jaz se pridružujem Vašemu upanju, da odnosi, ki so zdaj vzpostavljani med našimi ljudstvi, bodo vedno ostali normalni in prijateljski in da bodo ljudstvi obeh republik odsej vedno kooperirali v vzajemne koristi in za ohrano svetovnega mira. Ostajam, moj dragi g. predsednik, Vaš udani Maksim Litvinov."

Ameriška vlada je večeraj prebrala zadnje vezi s predstavnik bivaše Kerenkijeve vlade — ki ne eksistira več 16 let! — in velela, da se vsa lastnina Rusije v tej deželi izroči predstavnikom sovjeto. Poslopje starega ruskega poslanštva v Washingtonu so večeraj odprli in vse arhive tamkaj izročili Litvinovu. Litvinov ostane še nekaj dni v Washingtonu, Roosevelt je pa sinoči odpotoval na oddih dveh tednov v Georgijo.

Amerika je štirindvajseta dežela, ki je formalno priznala sovjetsko Rusijo. Ostane še 27 dežel — izključno malih dežel — ki tega niso storile.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT
GLASNIK IN LASTNINA SLOVENSKE
NARODNE PODPORNE JEDNOTEOrgan of and published by the Slovene
National Benefit SocietyNaročnina: za Zdravne države (sven
Chic.) in Kanado \$2.00 na leto, \$2.50 na pol
leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in Cincin
\$1.50 na leto, \$2.00 na pol leta; za ino-
semito \$2.00.
Subscription rates: for the United States
(except Chicago) and Canada \$2.00 per year,
Chicago and Cincin \$2.50 per year, foreign
countries \$2.00 per year.Časopis po pošti.—Hokopel se ne
vrne.
Advertising rates on agreement.—Manu-
scripts will not be returned.Naslov na var, kar ima stik s listom:
PROSVETA

1667-26 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS.

138

Domač drobiž

Novi grobovi

Chicago.—V soboto je umrl
Frank Elias (Ilijaš), član dru-
štva št. 39 SNPJ, star 54 let in
doma od Šmarjete pri Novem
mestu. Član SNPJ je bil 24 let.
Truplo pokojnika leži na njego-
vem domu, 309 W. Schiller st.,
in pogreb se vrši jutri, 21. t. m.,
iz hiše ob devetih zjutraj.Milwaukee.—10. t. m. je v
okrajni bolnišnici umrl Vincenc
Dobnik, star 68 let in doma iz
Dobrovelj pri Mozirju. V Ame-
riki je bil 28 let in zapuščal tri
vnuke ter eno vnukinjo. Bil je
dolgo let vdovec.—V Muirdale
sanatoriju je pa umrla 22-letna
Ana Patek, rojena tu, ki je eno
leto bolehal na sušico. Zapu-
šča moža, petletno hčerko, starše
Urbančič, brata in dve sestri.—
Pogreba obeh pokojnikov je
oskrbel Ermenčev zavod.Pueblo, Colo.—Tu je umrl
Frank Vidmar, star 42 let in do-
ma iz Brezovega dola pri Am-
brusu na Dolenjskem. Zapuščal
ženo in pet otrok.Cleveland.—Umrl je pionir
Louis Drenšek, star 64 let in do-
ma iz Dolenjega Kopa pri Žu-
zemberku. Našli so ga mrtvega
v postelji. V Ameriki je bil 43
let in zapuščal družino.—Dalje
je umrl Fr. Lipoš, star 64 let in
doma iz Butja na Primorskem.
V Ameriki je bil 17 let in tu za-
puščal ženo, v Južni Ameriki pa
sina.Ely, Minn.—Tu je umrl 20-
letni Henry Sprajcar, rojen tu.
Po plesu se je prehladil in dobil
je pljučnico, ki ga je unčila.
Njegov oče, Matija Sprajcar, je
bil doma iz Črnomlja in po pokli-
cu krojač. Fant zapuščal mater,
dva brata in dve sestri.

Izvoljeni rojaki

Johnstown, Pa.—V bližnjem
Franklin-Boru sta bila izvoljena
v mestni svet dva Slovence, Jos.
Hudoklin (član društva št. 44
SNPJ) in Louis Bevin.—V Lo-
rain-Boru je pa prodl v občins-
ki odbor Fr. Koreltz in zdaj so
tam trije slovenski občinski od-
borniki; Math Krašovec in Fr.
Klančar sta že od prej. V tam-
kajšnjem šolskem odboru je že
več let Frank Čuček in njegova
hči je učiteljica.—V Bon Airu
(Conemaugh township) je bil
istočasno izvoljen za supervizor-
ja John Korbar, večletni tajnik
društva št. 254 SNPJ. Tudi on-
dotni šolski odbor ima sloven-
skega člana, Fr. Pristavca, ki je
tudi član SNPJ. Večina teh je
bila izvoljenih na demokratiški
liati.

Univerzni klub

Chicago.—Jugoslovanski klub
na člaski univerzi, ki se je or-
ganiziral pred par meseci, na-
znanja, da bo v bližnji bodočo-
sti priredil razstavo jugoslovan-
skih likovnih umetnin.

Rojakinja obstreljena

Moon Run, Pa.—Cili Dermo-
ta, članica društva št. 88 SNPJ,
je 1. nov. obiskala grob svojega
pokojnega moža v McKees Rock-
su in ko se je vračala domov po
bližnjici, je počil strel, njo pa je
zadelo mnogo svinčenih drobecov
po glavi in obrazu. Streljal je
Felix Olivani, ki je bil na lovu
in ženske ni videl. Odvedli so jo
v bolnišnico, kjer so ji pobrali
drobce iz glave in zdaj se že bo-
lje počuti.

Se dva izvoljena

Moon Run, Pa.—Dne 7. t. m.
sta bila tu izvoljena dva Sloven-
ca, in sicer Jos. H. Grile za dav-
nega kolektorja in Henry Arch
za avditorja. Martin Urkanar,
ki je kandidiral za asessorja, je
ostal v manjšini samo za en glas.

Glasovi iz nasebin

Zanimive beležke iz raznih krajev

Se o volitvah in "naši" banki

Cleveland, O.—Da, volitve so
minile, z izidom pa seveda ni po-
vsod zadovoljstva, posebno ne
med demokrati, kar je lahko
umljivo, ker zanje so bile poraz-
ne. To se seveda sedaj vidi iz
njihovega govorenja in pisanja
v njihovih glasilih kot je A. D.
Strašno se jezijo na vse, najbolj
pa na demokratiškega vodja
Gongwerja, da se ni dovolj bri-
gal za svojo stranko, ampak je
v najvažnejšem trenutku odpoto-
val v Evropo v spremstvu
miss. Bernice Pike, ki ima (ali
je imela) baje prvo besedo pri
mestni administraciji, tako da
se že vsakemu čudno zdi.Gongwer je torej odpotoval
na dolgo pot za več mesecev, do-
ma pa je pustil vajeti iz rok v
odločilnem trenutku. V tem ča-
su pa je demokratiški kongres-
nik Sweeney nemoteno organi-
ziral svojo uporniško grupo pro-
ti demokratiški stranki, in tako
je povzročil pravi razkol v de-
mokratiški stranki ter ji s tem
zadal usodepolni udarec. S tem
je bil seveda uničen tudi župan
Miller in je zelo dvomljivo, da
se bi še kdaj dvignil na prejš-
njo stopnjo svoje moči v poli-
tiki.A. D. očita Gongwerju, da je
bil prevelik trmoglaviec, ker ni
po primarnih volitvah uvedel
premirja v stranki, da bi prišlo
do kompromisa med Sweeney-
jem in demokrati, kar bi bilo
gotovo v korist demokratom in
bi jim prineslo pri volitvah me-
sto poraza—zmago. Ta kritika
je na mestu. Toda gospodje
Gongwer, Miller in vsi drugi vo-
dilni možje v stranki so bili po-
polnoma gotovi svoje zmage.
Miller se je zanesel na agitacijo
svojih mestnih delavcev in pa
na svojo ogromno reklamo, ki je
bila razširjena po vsem mestu.
Medtem pa niso imeli republi-
kanci toliko reklame s plakati
in tiskovinami, poslužili pa so
se reklame v veliki meri potom
govorov po radiju in tako prišli
v direktno zvezo z volilci, kar
se je končno izkazalo zelo uspeš-
no. Seveda je bilo treba za te vr-
ste reklamo obilo denarja in zo-
pet denarja.V A. D. je Pirc parkrat pisal,
da bo Miller zmagal nad republi-
kancem Davisom z večino okrog
15 tisoč glasov. Toda, dragi mo-
ji, bilo pa je ravno narobe. Kaj-
ti v resnici je prejel Millerjev
nasprotnik še veliko več kot to-
liko večine. Pač slaba prorokova-
nja, ali pa je bilo samo navdu-
šenje? Gromovito je parkrat go-
voril po radiju za Millerja rojak
John Tomažič iz Grovewood ave.
Tako silno in glasno ga je hvallil,
da se je bilo bati, da se radijski
aparati razleti. Za njim je pa
prišel drugi, ki je njegovo hval-
lo pobijal v prid Davisu. V tak-
ih slučajih je mnogo ljudi re-
klo, da sta oba enaka. —Naj omenim, da so dan po
primarnih volitvah pred Sloven-
skim delavskim domom demo-
kratski prenapetosti "obesili"
propaganda županskega kandida-
ta Sweeneyja, mesto pravega i-
mena pa so na moža iz cunj na-
pisali "Svinja." Tako vedenje je
grdo in nizkotno, pa naj gre za
kogar hoče. Pred par leti se je
nekaj sličnega pripetilo s kan-
didatom Buscherjem v Euclidu
in Morganom v Collinwoodu
na Brickyardu. Kot sem pozne-
je zvedel, so na istem Brickyar-
du nameravali "šalo" ponoviti z
republikancem Davisom, ker so
gotovo mislili, da ne bo izvoljen.
Vse je bilo že pripravljeno —
"truga" in "mrlič", tudi godba
in "mrtvaški oder." Vršila se bi
prava "pogrebna ceremonija." Pa
so se reveži uresili in so dru-
gi dan po volitvah vso tisto ro-
potijo na tihem nekam skrili.Pred par dnevi smo čitali v
lokalni "E." in v Pressu, da dol-
guje okrajni prosekutor E. T.
Cullitan slovenski banki The
North American Trust Co. veli-
kansko vsoto \$68,700, in to na
prav piškavo vrednost. Dalje
\$10,000 na neko posestvo, kate-
rega baje več ne lastuje. Take
reči prihajajo na dan sedaj. Ved-
no se kaj novega odkrije, kar
jasno pokazuje, kako so gotove
osebe manipulirale z ljudskim
denarjem. Cullitan je bil prej
legalni svetovalec "naše" banke
ter intimni prijatelj prejšnjega
predsednika in sedanjega kon-servatorja drja. James Seliškar-
ja, obenem pa dober katoličan.
Pred par leti je Seliškar agitiral
za izvolitev Cullitana v "A. D."
in če se ne motim tudi v "E."
Med drugim je pojasnjeval, da
četudi je Cullitan republikanec,
on (Seliškar) in večina Sloven-
cev pa demokrati, vseeno je
vreden slovenskih glasov, ker je
pošten mož, odkritosten in vre-
den, da se ga izvoli v urad, v ka-
tere ga kandidiral, namreč za
okrajnega prosekutorja. In bil
je izvoljen. Sedaj nam je znano,
zakaj je takrat Seliškar agitiral
zanj. Sedaj pa nastane vpraša-
nje, kaj bodo rekli k temu del-
ničarji, društva in drugi vlagat-
elji "naše" banke?

Anton Jankovich, 147.

Dela na zapadu

Lealy, Wash. — Prigibno po-
šiljam naročino za dnevnik
Prosveto in obenem sporočam,
da na splošno je tukaj z delav-
skimi razmerami po starem. Mi-
slim pa, da se bo obrnilo na bo-
lje, kajti tu naokoli vse ropoče
in poka, kot je menda pokalo na
zapadni fronti pred 15 leti. Vrš
se delo na vseh okrajnih in dr-
žavnih cestah, ki vodijo k jezu
Columbia. Pa tudi na jezu sa-
mem delajo že od spomladi, da-
si ne veliko, ker pravijo, da ni
materiala, to je, lesa primanj-
kuje za hiše. Morda pa bodo pri-
čeli voziti les s trucki, kajti
ljudstvo zahteva dela.Železniške proge so tudi v de-
lu. Vse je izmerjeno. Ena bo te-
kla iz Spokane oziroma iz Cou-
lee City v daljavo 35 milj, last
Union Pacific R. R., druga pa
bo šla od Seattle oz. Mansfielda
na Lealy, od tam pa k jezu, v
daljavo do 38 milj. Ta je last
G. U. R. R. Z grajenjem teh
železnic bo ogromno dela, kajti
tukaj so veliki hribi in doline
ter 250 čevljev pokončna skalna-
ta stena. Slišal sem, da bo mo-
rala država Washington sama
graditi železnico od Mansfielda
do jeza Columbia.Svoječasno sem pisal, naj bi
se konvencija odložila za dve ali
štiri leta, denar pa da se bi po-
rabil v podporo starim in one-
moglim članom ter dnevniku
Prosveti. Pa so rekli, da bi bilo
proti pravilom. "Po pravilih" pa
so odstrigali eno številko dnevi-
niku na teden, starim članom so
dali 70 letno zavarovalnino, mla-
dini pa 20 letno. Resnica pa je,
da mladi člani bodo boljše odje-
malci kot dajalci. Pa še to: Ako
bi se konvenčni denar porabil
za nakup farme za stare in dru-
žinske člane, bi tisti denar za-
dostoval za 30 do 40 farm.

John Kajic.

Rudarska stavka pod N. M. U.

Gallup, N. Mex. — Tukajšnji
rudarji smo na stavki že od 29.
avgusta in sicer pod vodstvom
N. M. U. Na stavko smo šli za
priznanje unije in za boljše raz-
mere v rovi. Pri dveh rovih so
že podpisali pogodbo z N. M. U.
V rovu Southwestern delajo že
sedem tednov pod Nacionalni Mi-ners unijo. V rovu Diamond
Coal Co. (Allison) delajo že č-
rti teden tudi pod N. M. U. Kaj
je vzrok, da nočejo podpisati u-
nijske pogodbe ostali trije ope-
ratorji — Direct Line Coal Co.,
Mutual Coal Co. in (Boss) Gal-
lup American Coal Co. (Gamer-
co)? Vzrok je ta, da Gallup
American Coal Co. je dosedaj
vse prejšnje stavke zlomila, od-
kar je kupila tri rove v tem o-
krajju leta 1917 od Victor Ame-
ri Can Coal Co.Stavke l. 1919 in 1922 so bi-
le zlomljene. Takrat smo imeli
UMW unijo. Čitatelji Prosvete
lahko vedo, kaj smo imeli pri-
čakovati od razdirača Lewisa in
njegovih podreptikov. Zato smo
si pa izbrali N. M. U., ker vemo,
da se njeni voditelji ne bodo
prodali. Zato nas tudi državna
milica, preganja, da ne smemo
imeti nobenega zborovanja in
nobelih veselje, od katerih bi
lahko s prebitkom pomagali
stavkujočim rudarjem. Zaprli
so organizatorja F. B. Roberta;
dali so mu šest mesecev trde-
ga dela v Santa Fe. Herbert
Benjamin, organizator od Na-
tional Unemployed koncila iz
New Yorka, je pa dobil eno leto
zapora — šest mesecev, ker je
hotel govoriti stavkarjem na
stavkovni straži, šest mesecev
pa zato, ker je pobegnil iz za-
pora. Hranili so jih z vodo in
kruh, pa še s tem ne, če niso
hoteli opravljati dela za milico.Sedaj so jih zaprli dvanajst,
med njimi tudi mrs. Marto Ro-
berts, ženo imenovanega organi-
zatorja N. M. U., F. B. Robert-
sa, in Karla Howa od National
defense iz Arizone. Aretacije so
na dnevnem redu. Vseh skupaj
je zaprtih 13 oseb, med njimi
dve ženski. Rudarji so solidarni
in se ne dajo ustrašiti, da bi
šli nazaj na delo.Te dni pride sem iz Washing-
tona major John D. Moore, ki
je določen za posredovalca v
gallupskem distriktu. Upati je,
da nas bo spravil skupaj za kak-
šno pogajanje.Podpora je nujno potrebna.
Družine tirajo iz kompanijskih
hiš za "legal defense". Ako je
komu mogoče pomagati, naj bla-
govoli poslati na naslov: Ste-
phen Katzman, box 351, Gal-
lup, N. Mex.

Stephen Katzman.

Vabilo na predavanje

Hermine, Pa. — Dne 24. no-
vembra ob 8. zvečer bo preda-
val Fred Henderson, znani an-
gleški pisatelj in delavski vo-
dja, v Center Housu, Greens-
burg, Pa. To poslojpe se naha-
ja v ozadju hotela Penn Albert
na Penna ave. ob poulični želez-
nici in v bližini železniške po-
staje.Rojaki, pokažite svojo zaved-
nost in udeležite se predavanja.
Gledati moramo na to, da se u-
resničijo besede pokojnega pre-
sednika Wilsona glede odprave
vojn. Organizirajmo se, kajti po-
tem bo ljudstvo imelo moč in
končno besedo.Tudi sedaj imamo v Bell hiši
predsednika, ki nam obljubuje
razne reforme, toda teh reform
ne bomo dobili, ako jih ne bomo
zahtevali. Nedavno je govorilapo radiu predsednikova žena, ki
je rekla, da je dobro, ako imamo
zmožne voditelje, ampak ti ne
morejo ničesar storiti, ako jih
ljudstvo ne podpira. Ne samo
moški, temveč tudi ženske se
morajo zanimati za ekonomska
vprašanja, kar velja prav tako
za druge države kot Ameriko.
Države so odvisne druga od dru-
ge, kajti posamežno ne morejo
veliko narediti. Rekla je tudi,
da je vzgoja otroka odvisna od
mater, ki so otrokom najbližje.
Posvarila je kapitaliste, naj ne
pričakujejo, da bodo vedno ži-
veli v takem razkošju ko doslej,
ljudstvo pa stradal, če hočemo
ohraniti civilizacijo. Te besede
so važnega pomena ne samo za
kapitaliste, temveč tudi za de-
lavce.Spominjam se besed predse-
dnika Hooverja, ki je pred tremi
lety rekel med drugim, da bi se ena
vojna pomenila pokop civilizaci-
je. Svaril imamo torej dovolj
in moramo se pripraviti, da ne
pride spet do novega klanja.
Vojne so nepotrebne in proti
njim bi se morali boriti vsi, da
bo zavladal mir ljudem na zem-
lji. Od delavcev zavisi naša
bodočnost. Zdržite se torej,
dokler je še čas in pridite na
Hendersonov shod. Kdor je čital
njegovo knjigo o socializmu,
mora spoznati, da je Henderson
velik mislec. Povsod, kjer je na-
stopil, ga hvalijo kot človeka,
ki ima veliko znanje o ekonom-
skih vprašanjih.Na rojake apeliram, da se u-
deležijo Hendersonovega predava-
nja v Greensburgu, da slišimo
njegove nasvete, kako se je tre-
ba rešiti iz sedanjega mizerne-
ga položaja. Opozarjam vas na
besede, ki jih je pred meseci iz-
rekel tehokrat Scott, da so tu-
di v Washingtonu pričeli spozna-
vati, da je kapitalistični sistem
kriv vsega nereda. Ako bo Nira
skrahirala, je bodoči korak teh-
nokracija in morda fašizem.Vstopnina na shod je 25 cen-
tov. Ako nimate te vsote, si jo
izposodite od prijatelja, kajti
Hendersonov shod je velike važ-
nosti za delavce. Ako prodaste 5
vstopnic, dobite eno zastoj. Po-
služite se te prilike. Na shodu
boste lahko stavili razna vpra-
šanja, na katera bo Henderson
odgovarjal.Proč z jamranjem, ker nam
nič ne pomaga. Vsi se moramo
odločno boriti, da tako otresemo
verige suženjstva.

Anton Zornik.

Po stavki na antracitu

Nanticoke, Pa. — Po enteden-
ski generalni stavki na antraci-
tu so bili rudarji pozvani po no-
vi uniji, naj se vrnejo na delo.
Poziv je bil izdan na drugi kon-
venciji, ki se je vršila v dvo-
rani St. Nicholas srednje šole v
Wilkes-Barru. Voditelji nove u-
nije so izjavili v navzočnosti 500
delegatov, da so izdali poziv na
zahtevo federalnih oblasti.Na konvenciji je bilo tudi o-
krog pet tisoč rudarjev. Nazna-
nilo, da se morajo naslednji pon-
deljek že vrniti na delo, jih je
presenetilo, ker je prišlo tako
nenadoma. Predsednik Maloney,
ki je otvoril konvencijo, je po-
miril delegacijo. Podal je poro-
čilo o situaciji in konferenci z
reprezentantom vladnega delav-
skega odbora Moorejem. Moore
je o neznozem položaju rudar-
jev obvestil senatorja Wagnerja,
nakar so uradniki nove unije
prejeli poročilo, da bodo njih za-
hteve upoštevane in vsa situaci-
ja temeljito preiskana, toda ru-
darji se morajo takoj vrniti na
delo.Pri vsem tem je igral veliko
vlogo katoliški duhovnik J. J.
Curran, kar kaže, da smo na po-
lju antracita veliki patriotje.
Jaz se ne strinjam z našimi vo-
ditelji, ki poslušajo besede tega
duhovnika.Na konvenciji je govoril med
drugimi tudi M. E. Commer-
ford, načelnik National Recovery
odbora v Scrantonu. On je ape-
liral, naj se ne razburjamo in
da moramo imeti zaupanje v
novo vodstvo in v federalne in
druge uradnike. Rekel je, da
pozna težave rudarjev, ker je
bil sam rudar pred leti. Ome-
nil je, da se mora takoj odpelja-
ti v New York, kjer bo konfe-
riral z neko osebo nam v prid.
Delegatje so seveda aplavdirali
govorniku.Dalje so govorili izdajatelj
lista Times Leader, duhovnik
Curran in sodnik William S.
McLean. Slednji je poudarjal,da ne smemo izgubiti zaupanja
v federalno vlado in v voditelje
svoje unije. Urgiral nas je, da
se vrnemo na delo.Jaz se nisem strinjal z iz-
javljanjem govornikom in bi bil za
radi tega kmalu dobil eno po-
rebra. Vse kaže, da je masa
do grla sita suženjstva in na-
lja kozakov. Rudarji so se
prvi dan je prišlo do rabuke me-
delavci in delovodji v razni
premogovnikih. Uradniki mi-
no članstvo in priporočajo hla-
nokrvnost vsaj nekaj dni, da
dederalni preiskovalci, katere
poslal senator Wagner na an-
citolno polje, podajo svoje poro-
čilo. Rezultat te preiskave bo
kazala bodočnost, znaki pa
žejo nekaj ugodnosti za no-
vunijo. Pod novim vodstvom
človek radi udeležuje sej, če
pa to tudi tako ostalo, je se
drugo vprašanje. V vodst-
nove unije ima velik vpliv Je-
Form, pošten in izkušen ru-
dar iz Loomisa in dolgoletni pr-
sednik tamošnje krajevne un-
Ker je pošten, je bil tudi iz-
čen iz UMWa.Rudarjem sedaj ne preost
drugega kot čakanje na ugo-
izid. Jaz se ne navdušujem
nobeno stvar več, ker se za-
dam, da dokler ne bodo dela
iztrgali vajeti iz rok vladajo-
ga razreda, ne moremo prič-
vati rešitve. Borba za obstaj-
je težka pod tem sistemom.
vedno naglašam, da se mora
delavci učiti iz svojega časopis-
sem si nakopal nekaj sovra-
kov, toda jaz se za to ne za-
nim. Izgleda, da čim bolj je
več hinavski, tem več vpa-
tima. Ampak to ne bo več-
večno, kajti boj za boljše e-
stenco se nadaljuje.

Henrik Pečarič

Uspešna prireditve

Bridgeport, O.—Priredba
ba št. 11 JSZ dne 11. novem-
ba je dobro izpadla. Večina po-
nikov je bila mnenja, da t-
veselega večera še ni bilo
naših priredbah.Programa ne bom ocenje-
ker so člani moje družine pr-
deti. To naj stori kdo dr-
Isti večer so se vršile tri d-
prireditve v bližini, a naša je
eno dobro uspela, kar poka-
dejstvo, da je vseh stvari, k-
bile določene za to zab-
zmanjkalo.Hvala M. Tušku, ki je ve-
pripomogel k zabavi in bil je
di izvrsten odjemalec. Nje-
trije sinovi so igrali izvrstno
vsi smo bili zadovoljni. Za-
liti se moram tudi posebiti
iz Piney Forka, Laffert
Bartona, Windsor Heightsa
kor tudi domačin.Pri volitvah za občinskega
bornika je prejel sod. L.
noška 956 glasov. Ako bi
bolje organizirani in pod-
večjo akcijo v Martin Fer-
bi najbrž zmagal. V oko-
kluba št. 11 je prejel stodo-
no večino. Čas je prišel, d-
delavstvo organizira v
stranki. Blizajo se volitve
klubih, društvih in pri UM-
Dolžnost članstva vseh teh o-
nizacij je, da poseže seje in
voli dobre uradnike, da ne
treba po volitvah preklin-
kajti zvonjenje po toči je
pozno.

Joseph Snoy.

Nira in naše razmere

Springfield, Ill.—Prišla je
ra, toda položaj ameriških
lavcev in farmerjev se ni
nič izboljšal. Kapitalisti i-
vsega preveč in se prav ni
briga, če industrije obra-
jo ali ne. Pod Hooverom so
kirji oropali vlagatelje in
pognali v krušne vrste.Ameriški delavci so dane-
liki reveži, kar opazi sleh
Kapitalistični sistem je o-
ren za krizo. Raketirstvo je
in tukajšnji listi vedno piše
ugrabljenju ljudi za odkup
Kapitalistom je vsaka dela
organizacija radikalna in se
re z vsemi sili, da jih uni-
Boj delavstva je oster in
da, da bo še huji. Depres-
ne bo konec kot vse kaže.Progressivni rudarji stav-
že nad eno leto za boljše ra-
kruha. Krog 13,000 rudar-
strada in nihče se jih ne us-
Njihov boj je pravičen in
di tega so prepričani sami
Izgleda, da civilizacija izgin-
te bogate dežele. Delavcem
poročam, da se zmanjše
točko industrijskega zasto-
Anton GorePrizor iz stavke farmerjev v Wisconsinu: deputiji aretirali
mladega piketa.

Governerji petih središnjepazadnih drzav na sestanku v Washingtonu, ki ga je vodil Roosevelt, so se strinjali, da bodo podprli Rooseveltove zahteve. Roosevelt je kasneje predsednik National Farm Holiday organizacije, čita zahteve farmarjev. Roosevelt je kasneje predsednik National Farm Holiday organizacije, čita zahteve farmarjev.

Louis Adamič

SMEH V DŽUNGLI

AVTORIOGRAFIJA AMERIŠKEGA PRISILJENCA
Poslovenil Stanko Leben

VI

Dnevi, ki sem jih preživel na potovanju po mestih premoja in jekla v Pennsylvaniji in Ohiju, so me v splošnem potrli in užalostili. Negotovo in vročično je potekalo življenje mojih rojakov v bednih stanovanjih. V stari domovini so se otroci podili po zeleni trati, tu so se njihovi otroci igrali po kupih premoga in koksa. Zene so morale skoro dnevno prati zavese na oknih. Nemogoče jih je bilo ohraniti čiste. Umazane so bile že, kakor hitro so jih izobesile ven na vrvi, da se posuše.

Oddahnil sem se, ko je bil moj izlet pri kraju. Drugače pa je ta izlet v vsakem pogledu uspel. Pridobil sem več sto novih naročnikov in dnevno sem za časopis napisal pismo, v katerem sem popisoval razmere v bohunskih naselbinah, seveda ne tako, kakor jih popisujem tu, marveč bralcem v zabavo in razvedrilo, a vendar brez neresničnih podatkov.

Ob koncu koncev pa tudi ta moj izlet časopisu ni bogve kaj zalegel. Pozno v letu 1916. je prenehal izhajati in ostal sem brez dela.

TRETJI DEL
KRIZARSKA VOJNA
DEVETO POGlavJE
Za rešitev sveta ...

I

Ko je "Narodni Glas" nasel na sipino, je Mr. Zemlar s svojo dolgo uredniško skušnjo prejel ponudbo, naj prevzame uredništvo nekakega drugega slovenskega časopisa v Chicagu. Trudil se je, da bi tudi mene spravil k temu listu, toda ni se mu posrečilo. Tako smo se razstali, jaz in Zemlarjevi.

In nenadoma sem ostal sredi ogromnega Novega Yorka sam. Pisal sem Petru Molku, da bi rad prišel v Forest City; morda bi se tam našla zaposlitev zame pri kakršnikoli rudniških delih izven rovov. Molek mi je odgovoril, naj nikar ne hodim na pot, ker je že preveč naših ljudi v Forest Cityju. Nasvetoval mi je, naj prekinem vsak stik z rojaki; ker sem se odločil, da hočem za vedno ostati v Združenih državah, naj se pomešam med Američane in postanem Američan.

Poslušal sem Molkov nasvet in se dva meseca boril s težkimi prilikami ameriškega industrijskega življenja, sprva v Novem Yorku, nato v Patersonu v državi Novi Jersey. Vojna v Evropi je sicer dvignila industrijo v Združenih državah, vendar ni bilo nikjer videti, da bi bilo dela na pretek. Našel sem zaposlitev le pri delih najslabše vrste, pri prekopavanju cestnega tlaka, pri nalaganju na tovrstne vozove, pri pometanju nepregledno razsežnih prostorov v neki svilarni.

Moji sodelavci so bili zelo različni od delavcev, ki sem jih mnogo let pozneje srečal pri najraznejših delih v Kaliforniji. Po veliki večini tujci, kratki, zajetni, nepismeni Italijani in Francozi iz Kanade, med katerimi je le redko kdo govoril angleško. Gledal sem nanje z menjajočimi se čustvi; nekaj časa mi je bilo težko zanje in sem jih pomiloval, pa so mi zopet začeli presadeti in mi skoro mrzeti. Nasproti gospodarjem so bili brez moči, predani jim na milost in nemilost. Plače so imeli nizke, toda delali bi bili še za mnogo manj. Ko je bil dan pri kraju, so klamali domov, nemo, topo, s težkim ozvdujem brezupja krog sebe. Amerika jim je bila daljna in tuja. Nicesar niso vedeli o njej, niti niso imeli sposobnosti ali želje, da bi kaj zvedeli in se po-

blíže poučili o deželi, v kateri garajo. Živel so iz dneva v dan, iz rok v usta, gnani od ožgostne sebičnosti.

Delavke iz svilarne v Patersonu so me navdale z mučnimi, morečimi čustvi. Delale so od sedmih zjutraj do šestih zvečer. Včasih so za dnevno mezdo delale čez čas do polnoči. Ze zjutraj, ko so prihajale na delo, je bila redko katera videti sveža. Zvečer, ko so ropotale s celodnevni delom med hrupnimi, ropotajočimi stroji v ogromnih prostorih, nasičenih z ostro, nenehljivo delavnostjo in izdihavajočih s prahom prepojeni zrak, so bile vse brez izjeme uvele in nemikavne.

II

Pustil sem delo v svilarni. Zdrav sem bil in močan, toda očitno ne rojen za delavca, za enega izmed premnogih pohlevnih in na domišljiji revnih zobcev v industrijskem ustroju. Niti najmanj pa nisem vedel, kam naj se denem, kaj naj začnem s samim seboj.

Naslednjega dne me je na vogalu neke ceste ustavil zalo opravljen, rdečelichen seržant, ki je nabiral novince za vojsko. Bilo je sredi februarja. Združene države so prekinile stike z Nemčijo in nemški poslanik v Washingtonu je bil že na poti domov. Kakor vsi pričakujejo, mi je pojasnil seržant, ne bo dolgo, ko bo Amerika "zares sredi meteža". Sedaj je pravi čas za prijavo v armado. Zdrav in zal fant kakor jaz bi jo kljub pomanjkljivemu izgovarjanju angleških besed prignal do korporala kot nič; morda celo do podčastnika. Moja angleščina se bo že izboljšala. V armadi bom imel najraznovrstnejše prilike za samozobrazbo. Tedaj je podčastnik opazil revijo, ki mi je gledala iz žepa v suknjiču. Ali rad berem? Kot vojak bom imel mnogo časa za branje in učenje. Mnogo tujcev se prijavi v armado samo zaradi izobrazbe. Poleg tega pa se mi še ne bo treba tretje glave s skrbmi za življenje. Stric Sam bo skrbel za obleko, jelo in ležišče.

Seržant je bil miren, prijazen dečko. Nekaj dni po najinem prvem srečanju sem dnevno šel mimo njegovega službenega mesta ter se ustavljal, da sva malo pokramljala. Nekega dne sem mu povedal, da znam tipkati na pisalni stroj (tipkati sem se naučil pri "Narodnem Glasu"), kar ga je tako navdušilo, da mi je začel čarati pred oči vse mogoče ugodnosti, ki v vojaški službi čakajo v pisarniških delih izvežbanega in spretnega dečka. Postavili da me bodo za stotniškega pisarja, prva stopnja, s katero se bom povzpela do bataljonskega ali celo polkovnega prvega podčastnika, do nemalega dostojanstva pribočnikovega pomočnika.

Ko mi je slednjič samevalo v žepu le še zadnjih pet dolarjev, sem stopil k seržantu ter ga naprosil, naj me pelje v urad za nabiranje novincev. Nisem bil še državljan, toda izstaviti sem si bil že dal prve najpotrebnejše listine in to je bilo vse, kar so zahtevali od tujerodnega nabornika, ki je hotel stopiti v ameriško vojsko.

Poslali so me v Fort Slocum v državi novyorskí k zdravniški preiskavi in zaprilegi. Potem so me približno dva meseca, to je do konca aprila, urili v začetnih vojaških vajah.

Predsednik Wilson je imel pred kongresom, to je pred ameriško poslansko zbornico, svoj govor, v katerem je pritikal in silil, naj Amerika v obrambo demokracije, za pravice malih narodov in zaradi še nekaterih drugih idealov napove vojno Nemčiji in njenim zaveznikom. (Dalje prihodnjik.)

NESTO V ZRAKU

Louis Adamič

(Nadaljevanje.)

Mi v Sarajevu pa imamo še svoje posebne probleme. Samo te gore pogledjte, ki nam zapirajo obzorja! Tako nam je, kakor da živimo na dnu kotla. Mesto ima 70.000 duš, ki so skoro enakomerno porazdeljene na muslimane, katolike; pravoslavne in žide. V bistvu pa je bilo mesto sto in stoletja muslimansko židovska občina, da sta nadih in kultura njegova še danes ta dan muslimansko židovska, orientalska, srednjeveška.

Predaleč smo na zapadu. V resnici ne spadamo semkaj. Azija smo v Evropi, zanimiva starina, muzej, prizor iz "Tisoč in ene noči". Od daleč si nas prihajajo ogledovat ljudje, in še dobro, da prihajajo. Tujci nam pomagajo živeti. Velikih industrij nimamo, naše železnike zveže so revne, mesto je pretežno dostopno. Imamo izdelovalnico preprog, pivovarno, tobačno tovarno. A naše najdomanejšje podjetje je naša vera. Muslimani imamo malo manj ko sto mošej in minaretov, na tucete šerjatskih šol in drugih zavodov. Katoliška katedrala je ena izmed največjih na Balkanu, isto velja tudi o glavni židovski sinagogi.

Osnova za razvoj Sarajeva do današnje velikosti je bila položena v srednjem veku, ko so

bile te gore, ki nas obkrožajo, zelo prikladne za vojaško obrambo. Naši muslimanski predniki so si izbrali mesto za glavno taborišče, za prednjo stražo islama zaradi vojaških prednosti teh gora. Kajti v onih dneh sta vojaška in verska napadalnost v muslimanstvu kakor v krščanstvu hodili z roki v roki.

Mustafa sva videla skoro slednji dan. Blister, odkrit in v živim čutom za humor nama je bil vedno dober tovariš; zmerom se je razveselil, če sva stopila v njegovo prodajalno, če sva s njim odšla na sprehod po mestu ali na izlet v gore. Ure in ure smo pohajkovali po cestah, prepletajočih se v pravcati labirint, po ulicah in po oboki velike čaršije, polne malih prodajalnic in delavnic, v katerih so prodajali ali delali muslimanski in židovski rokodelci in prodajalci.

Prodajalnice v bazarju zvečine niso podobne trgovini z umetninami, ki jo ima oče našega Mustafe; dočim skuša trgovina z umetninami privabiti tujce in turiste, so ostale prodajalnice preproste, razmajane, spredaj odprte lesene kolibe brez vrat in oken in z nizkimi napulki, kjer nekaj najboljših in najspretnjših rokodelcev, kar jih pozna svet, izdeluje in prodaja več tisoč različnih predmetov.

Tu izdeluje opankar preproste sandale iz rdečega, zelenega in rumenega usnja, preluknja-

ne kakor mokasini. Klobučar kroji fese med dvema kovinastima kalupoma pod težko stiskalnico. Ko jih potegne izpod stiskalnice, jih narahlo poboža s dlanimi. Fesi so rdeči in črni, rdeči za muslimane, črni za Žide.

Zopet drug prodajalec ponuja preproge, ki so turške in perzijske po delu, a slovanske po vzorcih. Naslednja prodajalnica je draguljarnica, kjer si lahko ogledaš, kako spretno roke izdelujejo uhane iz filigrana, tobačnice in pušice za okrasje, podstavke in najraznoličnejše akatije, igle, gumbice in zapetnice; nekateri izmed teh predmetov so res umetelno izdelani.

Drugod razkazuje prodajalnice ogromne zbirke nogavic, rokavnikov in palčnjakov, ki so jih spletile kmetice v domačih vaseh in ki si jejo v vseh mavričnih barvah. Druge kolibe so prave muzeji vsakovrstnega preprostega orodja in sprva iz časov Preroka vse do danes. Izpod napustom prodajalnic s jestvinami vise zeleni in rdeči stroki popra, čebule in česna. Pod njimi stoje odprte vreče fižola, leče, otrobov in moke; poleg njih košare češpelj in drugega suhega sadja, orehov, jajc in lesa za podkurjavo.

Prodajalnice kave zavzemajo cel razdelek, kajti kava je v Sarajevu in povsod drugod po osrednjem Balkanu nekaj izredno važnega in imenitnega. Kakor je omenil že Mustafa,

vam postrežejo z njo povsod in ob vsaki priliki. Tu pražijo najboljše kavino zrnje iz Mokke, z Jave, Hodeide in iz Brazilije ter ga meljejo v najrazličnejši prahi v majhnih mlinih za kavo, ki jih izdelujejo v posebnih delavnicah tega razdelka; še boljše pa je kava — tako vsaj trdijo v Sarajevu — če jo točijo v navadnem moznarju, nazvanem stuppa, ki ni drugega nego hloď iz trdega lesa, ki so mu izžgali aredišče. Praženje, mletje in kuhanje kave je v Sarajevu prava umetnost s svojimi posebnimi pravili. V čaršiji in po drugih bolj ali manj zapadnjaških mestnih predelih mrgoli kavaren, ki prodajajo le kavo, po dinarju ali dva čašico, ki ni večja od naprstnika. Kava je zelo močna; a najprej vas preseneti na njej rahel, nedoločen vonj, ki ga ne morem opisati drugače, kakor če rečem, da je orientalski.

Pekarne in kuhinje zavzemajo drug velik razdelek čaršije. Semkaj prinašajo gospodinje hlebe kruha v peko, prodajalci in rokodelci iz bazarja lonca mesa v kuho; peki in kuharji pobirajo toliko in toliko od hleba, oziroma od lonca ... Za Stello in zame je bil to eden najzanimivejših razdelkov, ker sva se, kot že povedano, mudila v Sarajevu za ramadan. Muslimani so prenehavali z dnevnim postom ob pol petih popoldne in so šli seveda ob tej pozni uri gladni ko volkovi. Že ob štirih so prišli prodajalci po kolibah njihove lonce in hlebe, ki pa se jih ni nihče dotaknil, dokler strel z gore ni naznanil sončnega zatona; tedaj so val hkratu segli v lonce, nalomili hlebe ter prižgali svojo prvo cigareto.

Ulica v bazarju, ki je najoddaljenejša od Begove Džamije, se za več hišnih razdelkov vzpenja strmo v goro. Tu se vrste delavnice kotlarjev, arebrarjev, kleparjev in kovačev, kjer na stotine kladiv obdeluje in spreminja razbeljeno kovino v plugge, tehtnice, poljako in hišno orodje vseh vrste, v kotle, lonce, ponve, podstavke in vrče; tolik je hrup, da človek samega sebe ne sliši. A nehote ti zastane korak in čudoma se ozreš okoli sebe, kajti v slednji kolibi je rokodelstvo v polnem življenjskem razcvitu in razmahu. Tako živo je še tu rokodelstvo kakor nikjer drugje v Sarajevu. Pred vašimi očmi izdelujejo neverjetno spretno roke stotero najraznoličnejših predmetov, ki so včasih prava krasota; in izdelujejo jih na isti način, kakor so jih izdelovali rokodelci bližnjega vzhoda pred sedmimi ali osmimi stoletji.

Prodajalci niti ne mignejo, da bi prodali svoje blago. Zvečine so prezaposleni z izdelavo, da bi se brigali še za prodajo. Nekateri razobesijo cene, drugi postavijo le blago, nato pa potrpečljivo, skoro nebržično čakajo, kdaj se bo pred njihovo lopo ustavil priložnostni kupec ter jih ogovoril. Prodajo seveda ne veliko, kupčija leze zvečine po poljevo in vsi ti prodajalci se prebijejo skozi življenje z izkupički ob semanjih dnevih, ko trumoma prihajajo v mesto bosanski kmetje.

Skromni so in ne potrebujejo mnogo za življenje. Nekateri nosijo isto obleko deset ali petnajst let; potem jo razrežejo in porabijo za krpanje druge obleke. Pozimi so njihove kolibe prav tako na stečaj odprte kakor poleti. Nekateri, a ti so redki, se grejejo ob loncu z žerjavico; večinoma pa ne zapno niti suknjiča ali srajce. Ogromna opasica, ki jo nosijo ovito okoli pasu, jim ogreva vse telo. Marakateri med njimi dela in prodaja v isti kolibi že trideset, ali petdeset let. Njihovi očetje, dedi in pradedi so izdelovali in prodajali isto blago na istem mestu. Mustafa nama je pokazal preprosto brivnico, ki jo ima ena ter ista družina že dve sto petdeset let. Pokazal nama je lekarnico, v kateri gospodari star Žid ter daleč naokoli razprodaja ista zelišča in praške, iste zdravilne zvarke in pijavke, ki so jih njegovi predniki pred pet sto leti prodajali v Španiji. Ogledali smo si štiri sto let star "han", turško gostišče, ki ga oskrbuje star musliman že skoro pol stoletja.

Mustafa nama je zatrdil, da

so vsi ti Židje in muslimani izredno pošten. Poštenost ni pri njih zgolj politika, marveč jo imajo v krvi. Zaupajo si medsebojno, a zaupajo tudi vsakomur drugemu. Kadar zakliče muzejin k molitvi, izvelejo noge izpod sebe in hite v najbližjo mošejo, ne da bi zaprli ali drugače zavarovali delavnico ali prodajalno. "Preverjeni so", je pojasnil Mustafa, "da Alah varuje njihovo imetje, dokler molijo k njemu ... in videti je, da imajo prav." Kljub splošni revščini Sarajevo skoro ne pozna tatvine ali drugih zločinov.

Še zanimivejše od kolib v bazarju in njihovih "majstorov" pa je ljudstvo, ki polni ceste in ulice zlasti na semanje dneve, ki se vračajo vsako sredo.

Najprvo opazite muslimanke, ki za razliko z ženami iz moderne Turčije hodijo še vedno zastrih lic; ogrnjene so v "zari", dolg, ohlapen plašč iz cenenejšega blaga, ki docela zabiše telesne oblike; pod tem ohlapnim plaščem nosijo premožnejše žene moderna oblačila najnovejših krojev. Nekateri pajčolani so zelo rahli in časih ujamete namseh ali bežen pogled dveh ogromnih oči (muslimanke si že kot dekleta umetno večajo oči).

Potem opazite orjaške bosanske gorjance iz sarajevske okolice, ki prihajajo v mesto prodajat teleta, drobnico in drva ter nakupovat najnujnejše potrebščine. Nekateri merijo šest ali sedem čevljev, postave so vitke in trčate, ogromnih kolčenih rok in obrazov. Hoja jim je gorjanska. Skoro vsi brez razlike, kristjani in muslimani, nosijo doma stiano obleko, grobe, škornjem podobne sandale in fese ali turbane. Hlače nosijo ogromne in široke, ki jim zadaj časih mahajo do pod kolena. Izredni sta njihova telesna moč in vztrajnost. S težkimi tovari na ramah hodijo vso noč iz domačih selišč, da so v Sarajevu že rano v jutru, kjer si s prodajo domačih pridelkov prislužijo svojih deset ali petnajst dinarjev izkupička, kar pomeni petnajst ali dvajset centov. Nato se vrnejo peš zopet domov.

Na sarajevskih ulicah vidite tudi "hodže" čudnih, zanimivih obrazov; hodže so muslimanski duhovniki, sodniki in sploh učeni mošje, ki jih krase beli ali zlati turbani. Potem srečate majhne Židovke s pokrivali, okrašenimi s zlatimi novci, kakršne so njihove prednice nosile pred petimi stoletji po getih v Madridu in Granadi; potem jugoslovanske častnike v gizdastih uniformah, muslimanske pravdnike, doktorje, politike in moderne poslovne ljudi, ki kakor Mustafa nosijo moderno zapadnjaško obleko; le fese ovaža njihovo muslimanstvo. Med njimi vidite še pravoslavne Srbe in bosanske katolike, ki so podobni prebivalcem kateregakoli evropskega mesta.

Povedal sem že, da smo odšli na več izletov v gore nad mestom. Pogled s teh gora je nepopisen, kaos vzhoda in zapada, fantastičen, pošasten, prekrasen.

"Res, lepo je," pritrdil Mustafa; "in povedal sem vama že, da

ljubim Sarajevo ... zelo ga ljubim. Vendar bi rajši tical vajini koži, da bi svobodno prihajal in odhajal, ostal tri dni, si ogledal kraj, nato pa pet dalje ... v Ameriko, nazaj v veliki, živni, razgibani svet. A vsej tej nestrpnosti je na brže vzrok moja mladost in ameriške in angleške gospe (in jih pogubi Alah!), ki mi polajajo zanimive knjige ..."

Zasmejal se je in zasmejal sva se še midva. A meni in Stello je bilo težko zanj. Potem sva je zaupal, da je skušal pogovoriti očeta, da bi ga s to rom umetnin iz njihove prjalne poslal na razstavo v Chicago; a Uzeir Aga je le n odkimal, češ: ne zmoremo ...

Uzeir Aga, ki sva ga spoznal drugi dan najinega bivanja mestu, je bil zastaven mož srednjih let, po prepričanju konservativec, ki se je obli po stari muslimanski noši v like, široke hlače in v venjanko; na glavi mu je sev čepef fes.

Morda najzanimivejši človekar sva jih s Stello spoznal med gosti, ki so prihajali k U. Agi. Je bil veliki duhoven iz ke, po imenu Said Emin kaad. Nosil je blestečo sate sto obleko, glavo je imel ovit turbanom iz zlatega sukna. Govor obraz je bil nenavaden orientalsko lep. Star je bil kakor petdeset let, slovansko razumel, pač pa je lomil ne malega angleščine in v tem siku mi je posredoval do orientalske modrosti, ki sem poslej pozabil.

Ta mož iz Meke je bil imenovan "bedel". Star m kar, ki ni več mogel na potnje v Meko, pa se mu je bli smrtna ura, ga je dal pokli v Sarajevo, mu izročil deljega premoženja ter ga nam sebe poslal na romanje v M. Povedali so mi, da opravi leto več takih potovanj Bosno in Meko; vsako potnje stane seveda toliko in ko ...

S Stello sva bila v prodajni ko je pred odhodom v prišel posloviti od Uzeir Agi Mustafe. Obrnil se je tu meni ter mi v arabščini, kjo je prevajal Mustafa, da "V Ameriki so Mohamed žali bog redki; a če bi na sv potovanjih naleteli kdaj na ga, tedaj mu izročite najlj pozdrave ..."

(Konec prihodnjik.)

v
ZA BOŽI

Priporočam v Slovenijo preko Hrvatske
svojim častnim izletnim spremljevalcem
moderen slovenski poročnik

"ILE DE FRANCE"

NOVEMBRA 25 in DEC.

ali s
kresantnim novim poročnikom

"CHAMPLAIN"

DECEMBRA 2

Čisto moderno kabina ... Dobro za
Nihče cene v vse kraje Slovenije
Za poštene in obnovo na naše splošno
ali na

French Line

366 N. Michigan Ave., Chicago

TISKARNA S.N.P.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časopise, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugo.

VOĐSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO
S. N. P. J., DA TISKOVINE NAROČA
V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
Čisto moderno, ustrezno dolo prvo vrsto

Plačilo po informaciji na zalogi

S.N.P.J. PRINTER

3657-59 So. Lawrence Avenue

Telefon Redwood 4964

Chicago, Ill.

Čisto moderno, ustrezno dolo prvo vrsto